

Religionsfridom, toleranse og misjon

ARNE REDSE

Innleiing

Kristen misjon – ein katastrofe?

Retten til å velje fritt kva religion eller livssyn ein vil tru på og bygge livet sitt på, er breitt akseptert i dag. Når det gjeld spørsmålet om rett til å *misjonere* for religionen eller livssynet ein vedkjenner seg, er ikkje semja like brei. Gjev menneskerettane rom for misjonering og «menneskefisking» for eiga tru? Er ikkje den slags aktivitetar uttrykk for intoleranse?

Ein kjend norsk, kristen songartist vart spurd kva han tenkte om kristent misjonsarbeid: «Misjon er, sånn jeg ser det, kort og godt en katastrofe. Å påføre mennesker en tro vi mener er den eneste rette, er hovmod.»¹ Det finst meir erfarne røyster som har uttrykt seg minst like sterkt.²

Då Noreg vart kristna, var ikkje sverdet fråverande. Vestleg kristen misjon i Asia og Afrika har av mange blitt klaga for å ha nytta manipulerande metodar og til tider å ha samarbeidd med kolonimaktene i altfor stor grad. Dette var nok mest tilfelle på 1800-talet. Muslimane har i endå større grad enn kristne misjonert ved sverd og makt. Ikkje få i dag oppfattar det å misjonere for religionen eller livssynet ein trur på, som intolerant.³

Retningsliner for forsvarleg misjonering – sentrale dokument
Spørsmålet om rett til misjonering og ei forsvarleg praktisering

av ein slik rett – om vi kan seie den finst – er handsama i fleire sentrale menneskerettsdokument. Det dreier seg om dokument som uttalar seg om trus- og ytringsfridommen og om toleranse for ulike syn på religionar og livssyn. I denne artikkelen vil eg først forsøke å framheve hovudsakene i det dei mest sentrale menneskerettsdokumenta seier om retten til misjonering. Dei fire følgjande dokumenta vert vanlegvis rekna som dei som bidreg mest til denne saka:

Det eldste og best kjende er *Den universelle verdsfråsegna om menneskerettane* (vanlegvis forkorta til V) frå 1948.⁴ Dei relevante artiklane i denne fråsegna er 1, 2, 18, 19, 20 og 29 – først og fremst artikkel 18 og 19. V er ikkje inkludert blant dei juridisk bindande menneskerettskonvensjonane. Den er å forstå som ein internasjonal deklarasjon. Dokumentet var FNs banebrytande dokument om menneskerettane ved sida av FN-pakta.

Det neste dokumentet eg vil ta med, er derimot ein juridisk bindande konvensjon for dei landa som har ratifisert det – som Noreg har gjort. Det dreier seg om *FN-konvensjonen om sivile og politiske rettar* (CCPR, på norskforkorta til SP) frå 1966, gjort verkekraftig ti år seinare.⁵ SP bygg på V og er artikkel for artikkel svært likt denne. Artikkel 18 handlar om trusfridommen og artikkel 19 om ytringsfridommen – som i V.

I 1950 presenterte og vedtok Europarådet *Den europeiske menneskerettskonvensjonen* (ECHR, på norsk: EMK).⁶ Artiklane 9 og 10 – om trusfridom og ytringsfridom – ligg nær opp til artiklane 18 og 19 i dei to førstnemnde dokumenta. Også EMK er ratifisert av Noreg og inkludert i norsk lov – i menneskerettslova.

Det siste dokumentet vi bør ta med, er frå 1981 og inkluderer i større grad pliktsida av trusfridomsmynten – plikta til å vise toleranse overfor menneske med ei anna tru enn eins eiga. Dokumentet er ingen konvensjon, berre ein deklarasjon vedteken av generalforsamlinga i FN – liksom V, og med same intensjonale status. Dokumentet har overskrifta *Erklæringen om eliminering av alle former for intoleranse og diskriminering på grunn av religion eller tro* (på engelsk forkorta til DEID).⁷ Noreg har skrive under på erklæringa.

Ved sida av dei allment orienterte menneskerettsdokumenta, har kristne kyrkjer og misjonar arbeidd med «codes of conduct» for misjonsorganisasjonar og misjonærar, inkludert nærare presiseringar og avgrensingar av retten til å misjonere for kristen-trua. Dei fire følgjande dokumenta bør framhevast som sentrale:

I norsk samanheng har misjonsorganisasjonane sine synspunkt på tilhøvet til menneskerettane med omsyn til religions- og ytringsfridommen primært blitt nedfelte i dokumentet *Codes of Conduct: Retningslinjer for norske misjonsorganisasjoner med internasjonalt engasjement* (CoC) frå 2005.⁸ Dokumentet vart utforma av misjonsorganisasjonane sitt fellestråd, *Norsk Råd for Misjon og Evangelisering* (NORME), som alle dei store misjonsorganisasjonane er medlemmer av.

Dessutan er det seinast i år (2011) publisert to nye dokument om saka. Det første ber namnet *Christian Witness in a Multi-Religious World: Recommendations for Conduct* (CW).⁹ Bak dette dokumentet står World Council of Churches (WCC), Pontifical Council for Interreligious Dialogue (PCID) og World Evangelical Alliance (WEA). Dokumentet vart lagt fram i januar i år. I forordet er det understreka at utgjevarane ønskjer det primært skal vere eit ressursdokument for utarbeiding av meir spesifikke og kontekstrelaterte «codes of conduct» innan kristne misjonar.

Omlag samstundes publiserte Lausanne-rørsla det tredje hovuddokumentet sitt om misjon og evangelisering, *The Cape Town Commitment* (CTC).¹⁰ Punkt IIC, «Living the love of Christ among people of other faiths,» og spesielt underpunkt 1 inneheld presiseringar av retten til misjonering og avgrensing av akseptable misjonsmetodar.

Det siste dokumentet eg vil nemne, er publisert av *The Oslo Coalition on Freedom of Religion or Belief. Dokumentet ber tittelen Missionary Activities and Human Rights: Recommended Ground Rules for Missionary Activities* (GR).¹¹ Dokumentet er frå 2009. I ein komité av rådgjevarar for dei som utforma det, sat representantar for fleire religionar og for Human-Etisk Forbund. Formålet med arbeidet var å kunne presentere eit ressursdokument for utarbeiding av meir spesifikke «codes of conduct» for misjonerande aktivitet innan alle religionar og livssyn (jf. CW).

Spørsmåla denne artikkelen reiser

Som nemnt innleiingsvis, vil eg først spørje korleis saka religions- og livssynsfridom, inkludert ytringsfridom og dermed fridom til misjonering, og i tillegg toleranse for desse fridomane, er å forstå i lys av dei introduserte menneskerettsdokumenta. Det vil dreie seg om ei oppsummering der eg ikkje går inn i meir spesifikke tolkingsspørsmål som det kan vere usemje om. For eit nærare studium viser eg til Erik Møse si bok, *Menneskerettigheter*.¹²

Dernest vil eg kort vurdere forståinga av trus- og ytringsfridommen – og toleransen for denne fridommen – i dei presenterte menneskerettsdokumenta. Det vil eg gjere med basis i dei presenterte religions- og livssynsfunderte dokumenta.

Til sist spør eg kva menneskerettstenkinga om trus- og ytringsfridommen bør innebere meir konkret for kristen misjon med omsyn til presiseringar og avgrensingar av retten til å misjonere, korleis denne retten kan praktiserast på forsvarleg vis. For så vidt bør dette gjelde for misjonering frå kva religiøst og livssynsmessig hald det enn skulle vere, i alle fall viss ein reknar menneskerettane som uttrykk for ei allmenn moralsk tenking. Også dette tredje og siste spørsmålet vil eg svare på ut frå dei fire presenterte dokumenta om «codes of conduct» for livssynsmessig misjonering.

Dersom nokon skulle etterlyse mi teologiske vurdering av dei fire dokumenta om «codes of conduct», må eg berre svare at den vurderinga vart det ikkje plass til i denne artikkelen. Den får ligge til seinare.

Religions- og livssynsfridommen i lys av menneskerettane

Menneskerettstenkinga vaks fram ikkje minst ut frå erkjenninga av eit behov for å beskytte religiøse minoritetar. Dette plasserte religions- og livssynsfridommen i sentrum av menneskerettane. Den vert forstått som eitt av fundamenta for demokratiske samfunn.

Ut frå dei fire introduserte menneskerettsdokumenta kan vi samanfatte det dei framhevar om trus- og ytringsfridommen og den tilsvarende toleransen for ulik tru, i tre punkt: (1) Fridom til å konvertere frå ei tru til ei anna, og toleranse for det same frå dei som måtte mislike at for eksempel eit familiemedlem

konverterer. (2) Fridom til å manifestere si tru gjennom å kunne praktisere den fritt, inkludert fridom til å uttrykke og forkynne den offentleg (presisert ved ytringsfridommen), inkludert i massemedia, og toleranse for andre sin rett til å gjere det same med omsyn til deira tru. (3) Fridom til å oppsede og lære opp eigne barn i samsvar med den religionen eller livssynet ein trur på, og toleranse og respekt for andre sin rett til å gjere det same med sine barn utan utilbørleg innblanding frå andre instansar. For kvart av desse punkta vil eg undersøke kva for eventuelle avgrensingar som kan vere knytte til dei. Eit norsk standardverk det kan visast til for tolking av menneskerettane, er Erik Møse si bok, *Menneskerettigheter* (Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002).

Fridom til å velje eller skifte religion eller livssyn

Det første elementet ved religions- og livssynsfridommen¹³ slik denne vert presentert både i *Fråsegna om dei universelle menneskerettane* (V) frå 1948 (art. 18), i *Den europeiske menneskerettskonvensjonen* (EMK) av 1950 (art. 9) og i *Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettar* (SP) frå 1966 (art. 18), er retten til å konvertere til ei anna tru enn den ein for tida vedkjenner seg.

Då SP vart utforma på basis av V og EMK, prøvde muslimske statar å ekskludere denne retten til å skifte tru sidan den svært vanskeleg kan sameinast med klassisk islamsk teologi. Det enda med eit kompromiss som kom til å lyde: «... omfatte frihet til å bekjenne seg til eller anta en religion eller tro etter eget valg, ...» Formuleringa er rett nok svakare enn den opphavlege i V. Men retten til å endre religion kan likevel ikkje utelukkast dersom formuleringa «etter eget valg» skal ha meining. At det skal vere tillate å konvertere, er elles ettertrykkeleg stadfesta i *The Comment of the Human Rights Committee*.¹⁴ Elles er det same tydeleg nok uttrykt i § 2 i art. 18: «Ingen må utsettes for tvang som vil kunne innskrenke hans frihet til å bekjenne seg til eller å anta en religion eller tro etter eget valg.» Det er altså ingen tvil om at retten til å skifte religion eller livssyn må gjelde uavkorta.

Religions- og livssynsfridommen inneber at ein tek avstand frå intoleranse og diskriminering, som fastslege i det introdu-

serte dokumentet om toleranse, DEID, art. 2 § 1: «No one shall be subject to discrimination by any State, institution, group of persons, or person on the ground of religion or other belief.» Toleranse dreier seg om det at vi respekterer andre sin rett til å seie seg usamde med oss. Såleis respekterer vi at menneskerettane gjeld dei andre også, like fullt som oss sjølve. Rett til religionsfridom inneber plikt til toleranse for denne fridommen i møte med dei som ikkje deler eins eiga tru. Dette vert spesielt aktualisert når menneske i vår eigen midte skiftar tru. Til toleransen høyrer med å vise respekt for andre sitt omdømme.¹⁵

*Fridom til å misjonere for det ein trur på –
som ein del av yringsfridommen*

For det andre inkluderer religionsfridommen ikkje minst det å kunne utøve og gje uttrykk for trua («utøve sin religion eller tro» / «manifest his religion or faith»)¹⁶ i samsvar med slik det er forventa ut frå religionen eller livssynet ein trur på. Retten til å utøve og gje uttrykk for trua inkluderer å kunne «undervise» om den. Jamfør § 2 i art. 18 i V og dei tilsvarende artiklane i EMK (art. 9, § 2) og SP (art. 18, § 1). Når det gjeld retten til å formidle ved undervisning det ein tru på, bør art. 19, § 2 i SP, om yringsfridommen, trekkjast inn. Denne paragrafen framhever retten til å «meddele opplysninger og tanker av alle slag, uten hensyn til landegrenser, enten i muntlig, skriftlig eller trykt form, eller ved kunstneriske eller andre uttrykksmidler etter eget val.»

Både trusfridomsartiklane og yringsfridomsartiklane i menneskerettsdokumenta eg har referert til, nemner likevel visse avgrensingar og modifikasjonar av retten til å formidle det ein trur eller meiner om religionar og saker av kva som helst slag (jf. spesielt § 3 i art. 18 og § 3 i art. 19 i SP). Skal restriksjonar påleggast, må det dreie seg om formidling og ytringar som kan medføre fare for den offentlege orden og den nasjonale tryggleiken, fare for helsa til folk, farleg innverknad på samfunns-moralen, krenking av andre menneskerettar, eller krenking av andre menneske sitt omdømme.¹⁷ Det heiter også at eventuelle avgrensingar innan desse felte må vere fastsette ved lover som dreier seg om desse felte. Ein siktar her til andre internasjonale lover og konvensjonar.¹⁸

Religions- og yringsfridommen inkluderer altså retten til å

gje uttrykk for si tru og sine syn offentleg og privat, gjennom massemedia, i forsamlingar og gjennom organisasjonar som for eksempel eit trussamfunn. Anten det er politiske standpunkt, sekulære livssynsdogme eller religiøse synspunkt ein forkynner, vil det i prinsippet vere same trus- og ytringsfridommen ein legg til grunn.

Fridom til å oppdra barna i det ein trur på

Når det gjeld oppseding og opplæring av barn, er det foreldra som har retten til å avgjere kva for religion eller livssyn dei vil legge til grunn. I SP art. 18, § 4 heiter det: «Konvensjonspartene forplikter seg til å respektere foreldres, og i tilfelle vergers, frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med deres egen overbevisning.» Det same er uttrykt i DEID art. 5 § 1 og i *Konvensjonen om barnets rettigheter*, art. 5.¹⁹

Foreldreretten er likevel avhengig av at barna ikkje vert utsette for omsorgssvikt. DEID modifierer foreldreretten slik i art. 5 § 5: «Practices of a religion or belief in which a child is brought up must not be injurious to his physical or mental health or to his full development, taking into account article 1, paragraph 3, of the present Declaration.» Meir spesifikke typar av omsorgssvikt er handsama i *Konvensjonen om barnets rettigheter*, art. 19.

Religions- og livssynsfridommen i menneskerettane vurdert frå den kristne ståstaden til dokumenta om «codes of conduct»

Før vi går inn i meir konkrete presiseringar og avgrensingar av retten til misjonering i neste hovudpunktet, bør det vere interessant og viktig å spørje korleis menneskerettstenkinga om religions- og livssynsfridommen og den korresponderande toleransen må vurderast ut frå nettopp desse kristent prega dokumenta.

Kristendommen og menneskerettane

På den eine sida kan det seiast som det er sagt i *Christian Witness in a Multi-Religious World* (CW) at «Mission belongs to the very being of the church.» På den andre sida kan det neppe

seiest ut frå NT at Jesus og apostlane manipulerte nokon til å tru på Jesus som Messias. Ikkje tvinga dei nokon, og ikkje lokka dei med materielle eller andre timelege gode av noko slag. Tvert imot føresa Jesus motgang og forfølgning for dei som valde å tru på han. Evangelia fortel om fleire eksempel på menneske Jesus var i samtale med, og som vende seg frå han. Det var truverdet i sjølve budskapet og den enkeltes si personleg overtyding Jesus og apostlane la vekta på. Apostlane utfordra medmenneska: «Kom og sjå!» (Joh 1,46). Gjer deg dine egne erfaringar med budskapet og sjå om du trur at Jesus er den har gav seg ut for å vere.

Då kristendommen under keisar Konstantin i 313 fekk status som tolerert religion, og mot slutten av 300-talet fekk eineretten som tolerert religion, gløymde kyrkjeleiarane overraskande fort tida då kyrkja sjølv hadde bede om toleranse – i periodar då den hadde vore hardt forfølgd av dei romerske styresmaktene. Dei gløymde også det Skrifta lærer oss om trusfri- dom og toleranse. Styresmaktene si forfølgning og undertryk- king av annleis tenkande og truande vart jamt støtta av kyrkja. Frå ein teologisk synsstad argumenterte ein gjerne for denne typen intoleranse med å hevde at det dreidde seg om frelse eller fortaping – både for vedkomande som ikkje trudde «rett», og for dei han/ho eventuelt kunne føre vill. Dei politisk sty- rande var nok mest opptekne av einskapen og samhaldet i sam- funnet. Det var ei vanleg oppfatning at religionsfridom ville føre samfunnet ut i kaos.

I dag framhevar kristne i dei fleste kyrkjesamfunn religions- fridom og toleranse som omgrep ein forstår som klart impli- serte i Jesus og apostlane si undervisning. I tillegg har den kristne kyrkja i dag som i oldkyrkja ein sterk eigeninteresse i å framheve desse prinsippa. Kristne er den mest forfølgde og undertrykte religions- og livssynsgruppa i verda i dag.

I CoC heiter det: «Misjonsorganisasjonene og deres medar- beidere skal i alt sitt arbeid respektere internasjonalt anerkjen- te menneskerettigheter (FN's og Europarådets menneskrettig- hetskonvensjoner) og arbeide for at disse rettighetene respek- teres.» Her må det leggjast til at når misjonsorganisasjonane i sine *Codes of Conduct* gjev si tilslutning til menneskerettskon- vensjonane som Noreg har signert og inkludert som norsk lov,

så er det fordi ein tolkar dei som samsvarande med Skrifta eller i alle fall innanfor dei rammene Skrifta dreg opp. På den andre sida er det ikkje vanskeleg å tenkje seg at det i framtida kan bli lagt til element i menneskerettsdokumenta som tradisjonell kristendom ikkje vil kunne gå god for. Krav om å inkludere rett til aktiv dødshjelp og sjølvbestemt abort er alt på bana.

Menneskeverdet som ein felles grunnverdi

Menneskerettstenkinga er spesielt basert på trua på eit spesifikt menneskeverd og trua på at alle menneske har del i dette i same grad – vi er likeverdige.²⁰ Det medfører logisk at vi alle er like for lova. Historisk har dette menneskesynet jødisk-kristent opphav. Det er vanskeleg å finne det eksplisitt uttrykt i religionar og livssynstradisjonar som ikkje har motteke påverknad i så måte frå den jødisk-kristne tradisjonen. Det såkalla *Parlamentet for verdsreligionane* som kom saman i Chicago i 1993, greidde ikkje å semjast om denne mest grunnleggande tanken i menneskerettane – tanken om at alle menneske er likeverdige.²¹

CoC spesifiserer menneskesynet ein legg til grunn, slik: «Misjonsorganisasjonene har et menneskesyn basert på Bibelen budskap som basis for sitt arbeid. Menneskets verdi er gitt utenfra – fra Gud – og er derfor uavhengig av egenskaper, ferdigheter, kultur, rase, kjønn eller alder. Menneskelivet er hellig og ukrenkelig fra unnfangelse til død. Vi forstår mennesket som et relasjonelt vesen, skapt til å leve i forhold til Gud, seg selv, andre mennesker og naturen.»

CW framhevar side 3: «Religious freedom including the right to publicly profess, propagate and change one's religion flows from the very dignity of the human person which is grounded in the creation of all human beings in the image and likeness of God.»

Presiseringar og avgrensingar av trus- og livssynsfridommen med omsyn til religiøs og livssynsmessig misjonering

Som vi har sett, høyrer det med til religions- og livssynsfridommen at ein har rett til å drive den slags formidlande og forkynnande verksemd. Som vi også har sett, finst det visse grenser ein ikkje bør overskride. Dei presenterte menneskerettsdokumenta dreg visse grenser for trus- og yrtingsfridommen, men

ikkje slik at misjonsteologien treng oppleve dette problematisk (jf. CoC). Kristen misjonsteologi (som i CoC, CW og CTC) trekker sjølv, som vi skal sjå, endå meir spesifikke grenser for kva slags middel ein kan akseptere i forsøk på å overtyde andre om det ein formidlar. Samstundes kan vi seie dei plasserer seg innan dei rammene menneskerettsdokumenta dreg opp. Det same kan seiast om det meir tverreligiøse dokumentet *Ground Rules* (GR) som representerer fleire religionar og livssyn.

Vi kan gjerne ordne overtalingsmetodane som CoC, CW, CTC og GR tek avstand frå i religiøs og livssynsmessig misjonering, i tre typar. Det dreier seg om (1) piskan, (2) gulrota og (3) manipulerande lureri. Eg vil i det følgjande vise korleis desse punkta er presiserte og grunnjevne i dei nemnde dokumenta.

Respektfull formidling av budskapet – utan bruk av makt og pisk

Kyrkja sin konstantinske periode er i alt vesentleg historie, og godt er det. Det er ikkje lenger slik at folket må tru som keisaren eller fyrsten. Vi aksepterer ikkje bruk av truslar og tvang. CoC presiserer:

«I forbindelse med forkynnelsen av evangeliet er enhver bruk av makt, trusler, manipulasjon eller villedning – i ord eller handling – uakseptabelt. Misjonsorganisasjonene og deres medarbeidere skal behandle mennesker fra andre religioner med respekt, og arbeide for både kristnes og ikke-kristnes rett til å praktisere sin religion i tråd med sin overbevisning.»

Ein vert altså til og med oppmoda til å arbeide for ikkje-kristne sin rett til å praktisere si tru så vel som for same retten for kristne.

I CW (*A basis for Christian witness*, pkt. 6) heiter det: «If Christians engage in inappropriate methods of exercising mission by resorting to deception and coercive means, they betray the gospel and may cause suffering to others.» Bruk av makt er i strid med den kristne budskapet. CW understrekar vidare (*Principles*, pkt. 11): «Christians are to acknowledge that changing one's religion is a decisive step that must be accompanied

by sufficient time for adequate reflection and preparation, through a process ensuring full personal freedom.» Misjonærer bør altså spørje seg om eit eventuelt ønskje om omvendning er genuint og ikkje har opplagde vikarierande motiv. Ein bør oppmode potensielle konvertittar til ettertanke heller enn til å ta ei forhasta avgjerd. I kristen samanheng vil normalt ei slik tid dreie seg om ein periode med dåpsopplæring der ein må til-eigne seg eit visst minimum av kristendoms-kunnskap før ein kan bli døypt og inkludert som medlem av ei kristen forsamling.

Mellom mykje anna har det 49 siders lange CTC inkludert eit punkt der forsvarleg misjonering er ei hovudsak, punkt IIC (side 32). I innleiinga til dette punktet heiter det at «... we reject any approach that seeks to force conversion on them [ikkjekristne].» I staden vert det framheva at respektfull kristen evangelisering «... leaves the hearers entirely free to make up their own minds about it.» I underpunkt 1a vert det presisert: «We commit ourselves to be scrupulously ethical in all our evangelism. Our witness is to be marked by 'gentleness and respect, keeping a clear conscience.' We therefore reject any form of witness that is coercive unethical, deceptive, or disrespectful.»

I punkt 2.1.3.2 i det tverreligiøse dokumentet Ground Rules (GR) vert ei viktig sak presisert: «Missionary organizations should not combine charity and preaching in ways that impair the freedom of the recipients to choose whether or not to listen.» Dette inneber f.eks. at det ikkje kan vere akseptabelt å forkynne den kristne budskapet for ei forsamling der tilhøyrarar er nøydde til å vere til stades av ulike grunnar, for eksempel i samband med naudhjelps- og bistandsarbeid. Dette kunne gjerne ha vore spesifisert i dei andre dokumenta også.

Naudhjelp og bistand i relasjon til misjonering – inga gulrot

Dei protestantiske misjonærane i Kina forma omgrepet riskristne. I periodar med avlingssvikt i eit område kunne misjonane kjøpe inn ris frå fjernare stader og dele ut til dei som svalt. Då var det lett for mottakarane av hjelpa å tru at misjonærane til gjengjeld forventar at dei skulle bli kristne. Og det fanst vel misjonærer som lèt seg freiste til å la vere å rydde bort denne vrangførestillinga.

Det er på ingen måte akseptabelt å tilby arbeid, pengar, husvære, skule- eller helseteneste, eller andre materielle gode som middel til å overtale nokon til å skifte tru. Det må ikkje knytast vilkår om kyrkjemedlemskap til naudhjelp eller anna bistand. Ein må også vere merksam på at sjølv om ein ikkje framset slike vilkår, er det lett for hjelpetrengande å tru at slike vilkår ligg til grunn. Det bør derfor uttrykkast i klårtekst at så ikkje er tilfelle.

Det heiter i CoC: «Utviklings- og nødhjelpsinnsetning bør gjennomførast utan hensyn til religiøs, rasemessig tilhøyrighet eller andre skillelinjer og bør først og fremst ta sikte på å hjelpe de svakeste i samfunnet.» Misjonane innan NORME ser altså på hjelpearbeidet dei driv, som ei sak med eigenverdi, ikkje som ei sak som ein vil forsvare ut frå om den tener formidlinga av den kristne budskapet eller ikkje.

CW gjev uttrykk for det same (*Principles*, pkt. 4): «The exploitation of situations of poverty and need has no place in Christian outreach. Christians should denounce and refrain from offering all forms of allurements, including financial incentives and rewards, in their acts of service.»

I det tverreligiøse GR heiter det i punkt 2.1.3.2: «Charity is an end in itself, and should not be regarded as a means to convert people.» Det vert vidare presisert: «Charity should be given without any explicit or implicit religious obligations upon the part of the recipient,»

Sannferdig, open og truverdig verksemd – utan manipulerande lureri

Det er eit ufråvikeleg krav at ein overfor målgruppene for misjonsverksemda gjev eit sannferdig bilde av budskapet, historia og kyrkja (eller livssynssamfunnet) som ein med misjonsverksemda bidrar til å utbreie. I samband med hjelpearbeid, sjølv om hjelp ikkje skal koplust til misjonering, er det viktig at ein er ærleg om dei religiøse målsetjingane organisasjonen også har og arbeider for ved sida av hjelpearbeidet, og at hjelpearbeidet er motivert av etikken i religionen eller livssynet ein vil formidle.

CoC uttrykker dette slik (s. 3): «Misjonsorganisasjonene skal gi en sann framstilling av sin basis, sitt formål, sine verdier og

arbeidsmetoder. ... Misjonsorganisasjonene bør tilstrebe åpenhet overfor mediene i saker av allmenn interesse. Det gjelder også forvaltningen av organisasjonenes ressurser.»

Sannferdighetskravet gjeld også informasjonen misjonærer formidlar heim til gjevargruppene. Det er freistande å pynte bildet ein smule viss det kan utløyse meir støtte. I CoC heiter det (s. 3): «All vår informasjon skal være sann og troverdig og gi et respektfullt bilde av våre samarbeidspartnere.»

Kravet om openheit gjeld ikkje minst i samband med skuledrift. GR pkt. 2.1.3.1 seier: «When providing education for others, religious organisations should be transparent about their religious affiliation and/or objectives.» I samband med skuledrift vert også spørsmålet om misjonering for barn viktig å kome til rette med. Som nemnt er det foreldra som har mandat til å avgjere kva for religion eller livssyn dei vil legge til grunn for oppsedinga av barna sine. Dette inneber altså at ein må ha foreldra sitt samtykke for å kunne formidle ein religiøs eller livssynsmessig budskap til barna deira i skulen. GR er mest spesifikt på dette feltet; jf. pkt. 2.1.3.1:

When running preschools and schools, religious organisations should respect the religious affiliation of the pupils and not involve them in religious activities or expose them to religious propagation without explicit and voluntary consent of their parents or legal guardians. The schools should not prevent or discourage such children from practicing the religion of their family while attending the institution.

Når det gjeld handsaming av religiøst umyndige som kan ønskje å konvertere, presiserer GR i pkt. 2.1.4.1: «In the case of a minor wanting to convert to the religion of a missionary/charity organisation, the organisation should establish a dialogue with its parents with the aim of maintaining a good relationship between the parents and their child.»

Når NORME eventuelt reviderer CoC, bør ein vurdere å trekke inn moment frå GR, ikkje minst frå desse to sistnemnde punkta.

Oppsummering

Ut frå dei konsulterte menneskerettsdokumenta inkluderer religions- og livssynsfridommen heilt klart fridom til misjonering som ei hovudsak ved sida av retten til å skifte tru og retten til å oppdra barna i eins eiga tru.

Dei presenterte menneskerettsdokumenta synest å samsvare med kristen forståing slik denne kjem til uttrykk i dei presenterte misjonsdokumenta om «codes of conduct» (CoC, CW, CTC og GR) når det gjeld spørsmåla vi har handsama innan trusfridommen og misjoneringsfridommen. Ein kan i alle fall seie dei plasserer seg innanfor dei grenselinene eit kristent syn vil trekke.

Dei presenterte misjonsdokumenta dreg opp meir spesifikke grenser for kva for metodar ein kan nytte seg av i misjonering for religionar og livssyn. Ein kan ordne overtalingsmetodane som det vert teke avstand frå, i tre typar. Det dreier seg om «piskje», «gulrota» og manipulerande lureri.

Noter

- ¹ Gjengjeve frå ein artikkel av Rolf Ekenes i avisa *DagenMagazinet*, 6/2-2008, Ekenes var på den gongen dagleg leiar av Norsk Råd for Misjon og Evangelisering (NORME).
- ² Forfattar og eventyrar Anders C. Krogh uttalte etter eitt års opphald blant kattefolket i jungelen i Amazonas: «... det å få 'overlevert' evangeliet ikke bare er en unødvendig ingrediens i bistandsarbeidet blant urfolk, men i ytterste konsekvens ekstremt destruktivt.» (Vårt Land, 17/1-08). Krogh har skrive bok om opphaldet (*Med jaguarens kraft*. Oslo: Bazar, 2008).
- ³ Eit søkt på internett på kombinasjonen misjon og intoleranse vil fort avsløre at mange ser her ein samanheng.
- ⁴ Sjå <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>.
- ⁵ Sjå www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-sivile-og-politiske-rettigheter. Ein FN-konvensjon er til forskjell frå ei FN-erklæring juridisk bindande for dei landa som har skrive under.
- ⁶ Sjå [www.udiregelverk.no/Rettskilder/Internasjonale%20konvensjoner%20og%20avtaler/1950-11-04%20Den%20europiske%20menneskerettskonvensjonen%20\(EMK\).aspx](http://www.udiregelverk.no/Rettskilder/Internasjonale%20konvensjoner%20og%20avtaler/1950-11-04%20Den%20europiske%20menneskerettskonvensjonen%20(EMK).aspx) Lasta ned juni 2011.
- ⁷ Sjå www2.ohchr.org/english/law/religion.htm Eg har ikkje funne den i norsk omsetjing.
- ⁸ Sjå <http://norme.no/om-norme/retningslinjer/>.
- ⁹ Sjå www.oikoumene.org/fileadmin/files/wcc-main/2011pdfs/Christian-Witness_recommendations.pdf
- ¹⁰ Det første var *Lausannepakta*, det andre *Manilamanifestet*. Sjå www.lausanne.org/documents/CapeTownCommitment.pdf
- ¹¹ Sjå <http://www.oslocoalition.org/mhr.php>.
- ¹² Erik Møse, *Menneskerettigheter* (Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002). Sjå spesielt kap. 16 om «Tanke, samvittighets- og religionsfriheten». Kap. 17 om «Ytringsfriheten» er også relevant.
- ¹³ Denne fridommen vert i alle fire dokumenta omtale som «tankefridom, samvitsfridom og religionsfridom». I dag er det mest vanleg å omtale den som «religions- og livssynsfridom» (eller trusfridom) – på engelsk: «Freedom of religion and belief.»
- ¹⁴ Der heiter det I § 5: «The Committee observes that the freedom to 'have or to adopt' a religion or belief necessarily entails the freedom to choose a religion or belief, including the right to replace one's current religion or belief with another or to adopt atheistic views, as well as the right to retain one's religion or belief.»
- ¹⁵ Sjå SP art. 19, § 3a der «respekten for andres rettigheter eller omdømme» er framheva. Det same er uttrykt i EMK art. 10, § 2: «... for the protection of the reputation or rights of others.»
- ¹⁶ Sjå SP art. 18, § 1. Sitatet er gjengjeve på norsk og engelsk. «Manifest» kan ein vel seie lyder noko sterkare enn «utøve».
- ¹⁷ SP, artikkel 18, § 3: «... begrensninger ... som er nødvendig for å beskyt-

te den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter og friheter.»

¹⁸ Her kan vi merke oss at Sovjetunionen la fram eit forslag om at trusfridommen i SP art. 18 skulle kunne avgrensast av eit land sine egne lover. Dette forslaget vart avvist. Sjå Forum 18, *Freedom of Religion: A report with special emphasis on the right to choose religion and registration systems* (2001), 10.

¹⁹ Sjå *Konvensjonen om barnets rettigheter (The Convention on the Rights of the Child (CRC))*.

²⁰ Sjå spesielt art. 1 i *Den universelle fråsegna om menneskerettane*.

²¹ Sjå dokumentet *Declaration Toward a Global Ethic*, datert 1993. Dokumentet ligg på denne sida: http://www.parliamentofreligions.org/_includes/FCKcontent/File/TowardsAGlobalEthic.pdf

Litteratur

Menneskerettsdokumenta:

Den universelle verdsfråsegna om menneskerettane (V) / *The Universal Declaration of Human Rights* (UDHR), 1948.

Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettar (SP) / *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR), 1966.

ICCPR General Comment 22, om artikkel 18, frå Human Rights Committee, 48th session, 1993.

Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), 1950.

Erklæringen om eliminering av alle former for intoleranse og diskriminering på grunn av religion eller tro / *Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and of Discrimination Based on Religion or Belief* (DEID), 1981.

Dokumenta om menneskerettane er å finne på denne lenka: <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>.

Dei kristne/religiøse dokumenta med «codes of conduct» for misjonering:

Codes of Conduct: Retningslinjer for norske misjonsorganisasjoner med internasjonalt engasjement, 2005. Sjå: <http://norme.no/om-norme/retningslinjer/>.

Christian Witness in a Multi-Religious World: Recommendations for Conduct, 2011. Sjå: <http://www.oikoumene.org/file->

admin/files/wcc-main/2011pdfs/ChristianWitness_recom-
mendations.pdf

Cape Town Commitment, 2011. Sjå: www.lausanne.org/ctcommitment

Missionary Activities and Human Rights: Recommended Ground Rules for Missionary Activities, 2009. Sjå: <http://www.oslocoalition.org/mhr.php>.

Anna litteratur:

Forum 18, *Freedom of Religion: A report with special emphasis on the right to choose religion and registration systems*. 2001.
Konvensjonen om barnets rettigheter / The Convention on the Rights of the Child (CRC). Sjå: <http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklaeringer/Menneskerettigheter/FNs-konvensjon-om-barnets-rettigheter-Barnekonvensjonen>
Møse, Erik. *Menneskerettigheter*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002.

Arne Redse, f. 1950. Misjonskandidat frå Fjellhaug Misjonsskole 1975. Cand.theol. frå Menighetsfakultetet 1976, praktikum same stad 1978. Ph.D. i teologi frå Misjonshøgskolen 2006 med ei avhandling om kontekstualisering av rettferdiggjeringsslæra i nykonfutsiansk kontekst. Res.kap. i Fossum menighet, Oslo, 1978-1983. Misjonær i Hong Kong 1983-1993. Førsteamanuensis i religion og livssyn ved Høgskulen i Volda 1994-2007. Professor i misjonsvitenskap ved Fjellhaug Misjonshøgskole 2007-. Professor i KRL ved Høgskulen i Volda 2008-. Har publisert fleire bøker innan systematisk - og praktisk teologi.

Religious Freedom, Tolerance and Mission

This article deals with the human right of freedom of religion and belief, particularly the freedom to manifest one's belief in practicing, preaching and teaching one's belief system, whether it is religious or secular.

First, four important and relevant human rights document are analyzed with regard to the question.

Second, some reflections on how these are compatible with the Christian faith are given. No major inconsistency is found. A crucial common basis is the Jewish-Christian view of human worth and equality.